

INTERVIEW

‘Wij zijn geen volk voor een monarchie’

HISTORICUS ANTON VAN HOOFF VERSUS ORANJE

In de pronte vrouw Dales vind ik Nederland op zijn best

Als het aan de Nijmeegse historicus ligt, heeft de monarchie in Nederland haar langste tijd gehad; het land heeft zo'n clubvlag niet meer nodig. Om te beginnen zou de politieke macht aan de vorst moeten worden ontnomen. ‘Wat overblijft is een ornamentale figuur die naar believen met de koets kan rondrijden.’

An de universiteit wordt het hem niet kwalijk genomen. ‘Ik loop op de campus blesst niet melaats rond.’ Anderen hebben het moeilijker met zijn vriendelijke tirades. ‘Laast moest ik voor een programma naar Radio 1. “Je krijgt er toch geen moeilijkheden mee?” zuchtte mijn moeder van 78. “Welnee mam,” suste ik, “ik denk dat er maximaal vijf jaar staat op majesteitsschennis.” Soms krijg ik wel eens een man, stukkend van woede, aan de telefoon. Of een vrouw die alleen maar zit te huilen, is ook gebeurd. Je mag in Nederland over alles vrij je mening uitspreken maar over het koningshuis iets minder. Zo is het wel.’

Anton van Hooff, hoofddocent oude geschiedenis aan de Universiteit van Nijmegen, wil van de monarchie af. En hij laat dat den volke graag weten via ingezonden stukjes op de opiniepagina's van kranten. Niet eens pamflettair of schotschrijftig, wel duidelijk, principieel en onderbouwd met historische argumenten. ‘Ik richt me niet zozeer tot de mensen die geloven in God, Nederland en Oranje. Dat zijn de onverbeterlijken. Ik richt me vooral tot de pragmatische orangisten die zeggen: ach, het loopt toch lekker, waarom ons druk maken over de monarchie als sluitsteen van de democratie.’

Loopt het dan niet lekker?

‘Vanuit historische overwegingen zeg ik: het koningschap heeft zijn tijd gehad. De monarchie was een stadium waar mensen doorheen moesten. Meer stelt het niet voor. Overal in de wereld zie je bij koningshuizen dezelfde ornamenten. Tronen, kronen, rare inauguraties, dat alles om duidelijk te maken dat de koning van een hogere orde is. Hoezo, hogere orde? Een staat die wordt gevormd door mondige mensen heeft dat soort ornamenten niet nodig. Ook Nederlanders zijn vergeten dat een kroon niets anders dan een helm is die verwijst naar de krijgersfunctie. De scepter die de vorst in de hand heeft, is de strijdnoot. Deze merkwaardige attributen geven al aan dat de mythische figuur van de koning een verkeerd symbool is in een democratie.’

Het archaïsche taalgebruik zet dat nog eens extra

HUGO CAMPS

in de verf.

‘Wat moet ik met een zin als: “Wij, Beatrix, bij de gratie Gods Koningin der Nederlanden.” Het gaat toch maar om één persoon. En wie gelooft er nu nog dat de vorstin ons door Gods genade is geschonken? Fossielen uit het verleden. Ik moet altijd gniffelen om die rare spanning waar iedere monarch op geregelde tijdstippen van getuigt. Eerst worden vorsten tot symbool en ornament verheven, worden ze dus boven het menselijke uitgetild, en vervolgens wil iedereen dat ze zich ook als gewone mensen kunnen gedragen. Dit soort tegenstrijdigheden leidt onherroepelijk tot groteske misverstanden. Na de foto van die Engelse prinses aan wier teen werd gesabbeld op een Zuidfrans strand ging het toch ook fout. Dan laat zo'n royal zich eens betrappen in het gewone menselijke liefdespel en is het ook weer niet goed.’

Koninginnedag is van eenzelfde bizarre dubbelzinnigheid, zegt hij stoïcijns.

‘Wat vieren we eigenlijk? De Koningin is niet eens jarig. Tricolore opwinding met een dubbele bodem, dat is het. Beatrix wordt hier en daar uit een helikopter gedropt om te gaan kijken naar het koekhappen. Want zeker op koninginnedag wordt van haar verwacht dat ze zich heel gewoon gedraagt op een ongewoon feest. De paradox is er altijd. Beatrix speelt haar staatkundige rol perfect, maar ze moet ook nog eens moeder van het volk zijn. Die combinatie is haar niet gegeven. Monarchisten vragen eigenlijk om een schaap met vijf poten. Dat kan geen mens opbrengen en dat moeten we ook niet willen. Zoals het ook niet kan dat de koningin door de burger in smeekschriften wordt aangesproken als een soort sinterklaas die onoplosbare problemen mag oplossen. De monarchie is een belediging van onszelf. Als volmondige en volwaardige burgers hebben we de koninklijke mythe niet nodig.’

Voor het televisie-interview met Willem-Alexander is de docent thuisgebleven. Maar vrolijk is hij er niet van geworden. ‘Terwijl ik naar het interview zat te kijken, moest ik aan mijn studenten denken die van dezelfde leeftijd zijn. Ik had medelijden met de

FOTO'S MARCO BAKKER

prins. Hij is duidelijk geen studiehoofd, daar is niets kwaads mee gezegd. Willem-Alexander liet zich kennen als een jongeling die zijn energie alleen kwijt kan in de lucht of op een racebaan. Het zij zo. Pijnlijker was dat hij tijdens zijn coming-out voor de televisie zo duidelijk maakte dat hij in een korset is geregen. De kroonprins toonde een heel onnatuurlijk gedrag voor zijn leeftijd. Hij hield zich bedraagd aan het voorgescreven spreektempo. Aan alles kon je zien dat in zijn hoofd een oor meeluisterde om toch maar niets verkeerd te zeggen. Misschien dacht hij wel aan zijn moeder of aan Lubbers die straks de beeldband ook zouden bekijken. Ik vond het een beetje zielig.’

Voor Anton van Hooff bracht dit interview de bevestiging dat er naast historische en pedagogische bezwaren ook humanitaire vraagtekens achter het koningschap moeten worden geplaatst. ‘De kwelling van de goedmenende burger moest zijn: wat doen we met z'n allen die jongen aan? Het was choquerend om te zien hoe de kroonprins in een onmogelijke positie was gemanoeuvreed. In het interview zei Willem-Alexander dat hij zich heeft neergelegd bij de taak die in dit leven van hem wordt verwacht. Het klonk verheven. Maar achter de maskers moet hij ook dat knagende stemmetje horen dat zegt: ik heb het niet verdiend. De toekomst als een gespreid bedje, daar willen mijn studenten niet aan.’

Volgens Van Hooff zou het helpen als de politieke macht aan het koningschap wordt ontnomen. ‘Dan moet Willem-Alexander zich alvast niet meer bezighouden met staatsrecht. Het is perfect denk-

baar dat de vorst geen enkele politieke macht meer bekleeft, ook niet bij kabinetsformaties. Wat overblijft is een ornamentale figuur die naar believen met de koets kan rondrijden of met de regerings-Fokker door het zwerk zoemen. Als hij zich daar prettig bij voelt en de meerderheid van het Nederlandse volk vindt het ook leuk, dan is het maar zo.’

Sommige leden van het koningshuis getuigen toch ook van maatschappelijke betrokkenheid.

‘Dat kan best. Het neemt niet weg dat het reduceren van het koningshuis tot de koning het eerste is dat moet gebeuren. Alle aangetrouwden kunnen beter gewone staatsburgers zijn. Pieter van Vollenhoven weet best dat hij zijn baantje niet heeft gekregen omdat hij daar goed in was, maar omdat anderen hem aan die baan wilden helpen. Dat past niet in een moderne maatschappij. De meritocratie, waarbij mensen onverdiende functies krijgen, is van een andere eeuw.’

De burgers voelen misschien ook iets van welbewaagen bij een zekere continuïteit die in de monarchie besloten ligt.

‘Het principe “de koning is dood, leve de koning” verzacht het crisismoment bij de overgang van regimes maar past alleen in primitieve staten. Een van de kenmerken van de moderne staat is juist dat de macht soepel kan worden overgedragen. Een geregelde machtsoverdracht is een teken van volwassenheid.’

Als classicus had de docent de laatste jaren nogal wat contacten met intellectuelen in Oost-Europa.

‘Tricolore opwinding met een dubbele bodem, dat is het. Beatrix wordt uit een helikopter gedropt om te gaan kijken naar het koekhappen’

*'Ik ben een
atheïst, maar kan
wel met tranen
in de ogen
naar kerkgezag
luisteren'*

'Veel van die mensen heb ik horen pleiten voor de terugkeer van de tsaar of van de koning. Ze geloofden me niet toen ik hen voorhield dat je een constitutionele monarchie niet kunt invoeren. De moderne machtsvraag laat dat niet toe. Het koningschap is in een aantal Europese landen het resultaat van een uitkleedingsproces. Nieuwe staten zullen de monarchie nooit meer kunnen invoeren als een hecht punt.

'Het koningschap als bindmiddel? Nederland heeft geen clubvlag nodig. In België heet het vorstenhuis een samenbindend element te zijn. Maar cohesie kan gauw omslaan in splijting. Dat heeft de Belgische koningskwesitie wel geleerd. Zodra er moeilijkheden ontstaan in koningshuizen worden het ook meteen zeer geladen nationale problemen.

'Toen Willem III nog regeerde was iedereen het erover eens dat hij onze laatste koning zou zijn. Die man moest iets te vaak per koets uit de bordelen worden gehaald. Later hebben we in Nederland geluk gehad met de lieve, kordate moederfiguren. Maar een ongeluk is gauw gebeurd. Je ziet nu in Engeland dat op een moment dat er een schandaal ontstaat het ook meteen raak is. Als het met koningen en prinses fout gaat, gaat het ook goed fout. Ja, dan wankelt zelfs de democratie.'

Nederland zou heel goed uit de voeten kunnen met een republiek, zegt hij. 'Wij zouden dan een president hebben van het Duitse type. Een staatsman die zijn kwaliteiten heeft bewezen en die zich als *fin de carrière* prettig voelt in de rol van vaderfiguur. Een gekozen president heeft meer recht om het volk belerend toe te spreken dan een monarch. Wat heeft een jongeman van 26 ons te zeggen? Dan nog met de valse verpakking van een kerstboodschap. Kom nou. Van Mierlo for president? Die zou het zeker kunnen. Ien Dales vier jaar lang onze moeder des vaderlands zou nog prachtiger zijn. In de pronte vrouw Dales vind ik Nederland op zijn best. Het voordeel van een president is dat er simpele mechanismen bestaan om ervan af te komen zonder dat er een ramp dreigt.'

Hij noemt zichzelf een nationalist.

'Ik benader Nederland met gepaste trots. We hebben hier heel bijzondere dingen gedaan. Een van de betere eigenschappen van Nederland is dat het een burgerlijke samenleving is die zich reeds in de zestiende eeuw heeft ontwikkeld. De staat werd hier al heel vroeg gedragen door rijke burgers. Dit moderne model was in de achttiende eeuw zelfs inspirerend voor staatkundige denkers in het buitenland. Onlangs nog las ik een passage in de handelingen van de Assemblée Nationale uit het revolutiejaar 1789. Daarin werd de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden aan Frankrijk ten voorbeeld gesteld.'

Nederlanders kennen ook met betrekking tot de monarchie hun geschiedenis niet, zegt hij fel.

'De Oranjemonarchie heeft geen wortels. Het koningschap is pas laat over Nederland afgeroepen. En, zoals u weet, de roep kwam niet van het volk. Het is een soort Balkanmonarchie geworden. Daarom vind ik het ook een beetje treurig om onze identiteit op te hangen aan het Huis van Oranje. Nederland is niet oranje. We hebben zoveel beters te bieden. Kijk maar naar de rijke burgerhuizen in Am-

sterdam. Of naar de schilderijen die in de zeventiende eeuw door eenvoudige burgers werden aangekocht. Dat is het Nederlandse geestesmerk en Oranje staat daar een beetje haaks op. Wij zijn geen volk voor een monarchie. Nee, ik zeg dit niet als militant. Mijn republikeinse pleidooien zijn niet het resultaat van een politieke bekering. Het is een kwestie van doordenken over vroeger en nu. Ik denk er niet aan om me ooit op te werpen als leider van de Republikeinse partij. Ik zal niet eens meehelpen om een referendum op gang te brengen voor de afschaffing van de monarchie als fossiel.'

De antieke wereld houdt hem spiegels voor. En hij is in alle opzichten katholiek, behalve in religieuze zin. 'Ik ben een atheïst, maar kan wel met tranen in de ogen naar kerkgezag luisteren.' De Nijmeegse historicus is nog lid van de PvdA maar verder niet meer actief in de politiek. De mens is een *polis-wezen* en hoort dus actief in de gemeenschap thuis, zo weet hij. Ingetogen: 'Politiek is een edel bedrijf. Ik kan het niet hebben dat er met *dédain* over wordt gesproken. Wel lijkt het me dat er meer kan worden gedaan om de burgers bij het regeren te betrekken. Het Atheense model van directe democratie is ook vandaag nog toepasbaar. Ik zou me heel goed kunnen voorstellen dat de burgers iedere avond via hun modems een aantal antwoorden doorseinen naar Brussel of naar Den Haag.'

Deze academicus is niet zonder woede.

'De samenleving heeft zich losgescheurd van de politiek. Zeker de linkse partijen zijn te ver gegaan in de bureaucratisering, de betutteling en regulering. Het verzet daartegen is begrijpelijk en terecht. Maar nu is het evenwicht van de solidaire gemeenschap zoek. Zeker in een land als Nederland met vijftien miljoen mensen op zo'n klein gebied moeten we met elkaar rekening houden. Ik word woedend als ik zie hoe weinig aandacht er nog voor de ander is. Als ik in de trein iemand met zijn schoenen op de bank zie zitten, kan ik niet nalaten te roepen: "Daar zijn die dingen niet voor." Telkens weer zie je dan hoe de andere treinreizigers meteen opzij kijken. Bang als ze zijn voor ruzie. Ze willen er niets mee te maken hebben. Een beetje gezonde bemoeizucht is weer op zijn plaats. Het wordt tijd dat de succesmoraal plaats maakt voor een nieuwe sociale code. Ik zeg niet dat we een onherroepelijke neergang meemaken, maar de achteloosheid, het weigeren om verantwoordelijkheid te dragen als bijvoorbeeld iemand in elkaar wordt geslagen bereikt stilaan een dieptepunt.'

Charismatische leiders roepen tegenwoordig ook op tot morele herbewapening.

'Het toekennen van mythische eigenschappen aan wie dan ook doet me steigeren. Mijn Russische vrienden kunnen eindeloos ouwehoeren over de vraag wie Rusland moet redden. "Niet een of andere Jeltsin, jullie moeten Rusland redden," snauw ik hen dan toe. Charisma onttaardt meestal in het opgeven van eigen verantwoordelijkheden. Het bestaat bij de gratie van de verlenende gemeenschap. Nee, het charisma-gehalte van het Nederlandse koningshuis is niet erg hoog. Ik denk zelfs dat het voor de monarchie nog een geluk is geweest dat Juliana af en toe een glaasje drinkt.' ■